

4. HAFTA

ANLATIM BİÇİMLERİ:

Yazarın iletmek istediği mesaja ve yazı türlerine göre çeşitli anlatım biçimleri gelişmiştir. Farklı yazılarda mesajın açık, doğrudan ve dolaylı, örtük olarak iletilildiğini biliyorsunuz. Anlatım biçimleri, iletilen mesajın en etkili biçimde aktarılmasını sağlar. Bunlardan çokça tercih edilenleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Öyküleyici Anlatım: Gerçek veya tasarlanmış bir olayın belli bir noktadan alınıp geliştirildiği ve sonuca ulaştırıldığı anlatım biçimidir. Burada olay belirleyici bir unsurdur. Günlük hayatta bir şeyler anlatırken bizler bu anlatım biçimini kullanırız. Anlatımda olayın ilgi ve merak uyandıracak yönleri belirleyici olur.

Öyküleyici anlatım, genellikle hikâye, roman ve tiyatro; daha az olarak da hatıra, mektup ve günlük türlerinde kullanılır. Olay hikâyesi olarak adlandırılan metinler, bütünüyle bir olayın anlatımı üzerine kurulur. Bu tür metinlerde olay anlatımı, belli bir bütünlüğün korunmasını sağlar. Hikâye, roman ve tiyatro gibi kurgusal metinlerde öyküleyici anlatım, hareketlerin aktarılmasıyla geliştirilir. Hareketler bir kamerayla izleniyormuşçasına aktarılır. Hareketle birlikte olayları yaşayan kişiler ve olayın geçtiği yerin özellikleri de öyküleyici anlatımın geliştirilmesini sağlar. Bu anlatım türünde yazılmış bir paragraf okuduğumuzda olay bir film şeridi gibi gözümüzün önünden geçer.

Deniz tarafından bir ihtiyar; balıkçı kahvesine doğru usul usul ilerledi. Kapıyı aralayarak içeriye girdi. Sağda solda uyuyanlar vardı. Gür bir sesle herkesi selamladı. Kendinden emin adımlarla ilerledi, cam kenarındaki bir masaya oturdu. Garsondan bir çay istedi. Çayını içti, parasını ödedi ve dışarı çıktı. Denize doğru, içli bir şarkı söyleyerek yavaş yavaş yürümeye başladı.

Bu parçada, bir ihtiyarın(kahraman), balıkçı kahvesine (yer) gitmesi(olay) ve orada bir süre (zaman) oturup çay içtikten sonra ayrılması anlatılıyor. Yani ihtiyarın yaşadıkları öyküleniyor.

2. Betimleyici Anlatım(Tasvir etme): Betimleme en yalın biçimiyle sözcüklerle resim çizme işidir. Varlıkların niteliklerini, bu varlıkların duyularımız üzerinde uyandırdıkları izlenimleri belirtmektir. [Betimleme](#) nesnelere, varlıkların, belirgin özelliklerini tanıtip göz önünde canlandırmaktır. Bu anlatımda okuyucunun çeşitli duyularına seslenilerek anlatılan varlıkla ilgili izlenim kazanılması amaçlanır. Bu amacın gerçekleşmesi için titiz bir gözlem gerekir. Gözlem sırasında ayırt edici özelliklerin anlatılmasına özen gösterilir.

Yazarın, gördüklerini okuyucunun gözünde canlanacak biçimde anlatmasıyla oluşan bir anlatım biçimidir. Betimlemede asıl olan görselliktir. Bu nedenle gözle algılanan renk ve biçim ayrıntılarına büyük yer verilir.

Yani, görme, işitme, tatma, dokunma, koklama... gibi duyu organlarımız aracılığıyla varlıkların belirleyici niteliklerini algılama, bu nitelikleri belirterek onları görünür kılmadır. Betimleme, varlıkların kendilerine özgü niteliklerini sözcüklerle anlatma işidir. Varlıkların, eşyaların ve olayların en belirgin özellikleriyle tanıtılıp, göz önünde canlandırılmasına yönelik bir anlatım yoludur. Betimleme, bir bakıma varlıkların, nesnelere ve olayların sözcüklerle resmini çizmektir. Bu anlatım okuyucuların duygularına, hayal gücüne seslenir; yani yazar dış dünya ile, varlıklarla ilgili izlenimlerini okurlara da aktarmak ister. Bunun için de bilinçli, titiz bir gözlem yoluyla ayrıntı seçer. Seçtiği ayrıntıları imge (hayal) oluşturacak biçimde düzenler.

Ayrıntılar genelden özele ya da özelden genele doğru sıralanabilir. Sözelimi bir kentin genel görünümünü anlattıktan sonra özellik taşıyan bir yapısını (hastane, kışla, park, cami...) ele almak genelden özele doğru bir betimlemedir. Bir hayvanın ilgiyi üstüne çeken gözlerinden başlayarak tüm gövdesini tanıtmak da özelden genele doğru bir betimlemedir.

Betimleme yaparken işlenen konuya göre isimlendirilir. İnsan betimlemesi, Hayvan betimlemesi, Eşya betimlemesi, Manzara betimlemesi, Olay betimlemesi. Bunlara örnek vermemiz gerekirse;

Gökyüzünün açık güneşli olduğu bir ilkbahar günüydü. Öğleden sonra saat tam beşe çeyrek kala, arabamla Guercina'nın Pazar yerine geldim. Alan insan kaynıyordu. Birden çanlar çalmaya, sirenler ötmeye başladı. İlk kez gökten düşen bir bombayı, sonra bunun ardından on sekiz tane kadar olduğunu sayabildiğim savaş uçaklarını gördüm. Bombaların patlaması anlatılamaz bir panik yarattı. Ben beş milis askeriyle birlikte küçük bir tahta köprünün altına saklandım. Oldukça iyi gizlendiğimiz yerden meydanda olup bitenleri, kadınların, erkeklerin, çocukların ve hatta hayvanların nasıl bir şaşkınlık ve korku içinde kaçıştıklarını dehşetle görebiliyorduk... Bu parçada yazar, birdenbire karşısına çıkan savaş ortamını; bu ortamda insanların nasıl davrandıklarını betimliyor.

Sarı yağmur incecik, ışığın üstüne yağın başka bir ışık gibi iniyordu. Yerler, ince yağmuru buradan alıp hızla az öteye döküveriyordu. Kuşlar boyunlarını içlerine çekmişler, tüyleri domur domur, dallarda kıpırtısız duruyor. Yağmurun içinden mor bir kelebek seli geçti. İleride akar çayın kıyısında bir çivgına tutulup, bir hayat çalısının üstünde kasırgalandı, hayat çalısı mosmor oldu, tepeden tırnağa; bir süre karmakarışık iç içe uğunarak, salkım saçak toparlanıp dağılarak, orada savruldu. Sonra mor toparlak sarının ışıltısında eridi, dağıldı, usul usul yitip gitti. Bu parçada doğadaki olaylar bir devinim içinde verilirken varlıklar çeşitli özellikleriyle çoğunlukla görme duyusuna seslenen bir biçimde gözler önünde canlandırılmıştır.

3. Tanımlayıcı Anlatım: Bir kavramın, terimin veya sorunun sınırlarının çizildiği anlatım biçimidir. Sınırlandırarak anlatmak ele alınan kavram, terim veya sorunun olumlu ve olumsuz tanımı şeklinde yapılabilir. Tanımlayıcı anlatım bir belirleme işlevi görür. Bir paragrafta genellikle bir iki cümleden oluşur ve paragrafın başında veya sonunda yer alır. Tanımlama cümleleri "denir" sözcüğüyle veya yüklem durumundaki sözcüğe "-dır" eki getirilerek yapılır. Eğer olumsuz tanım yapılıyorsa yüklemden sonra "değildir" sözcüğü getirilir.

Tanımlayıcı anlatım, bilgi ve düşünce aktaran yazılarla bilimsel yazılarda çokça kullanılır. Tanım, bir kavramın, terimin veya sorunun sınırlarını belirlediği için sözcükleri iyi anlamamız gerekir.

4. Açıklayıcı Anlatım: Sınırları çizilen bir kavramın, terimin veya çerçevesi belirlenen bir sorunun kapalı kaldığı düşünülen sözcüklerin açıklandığı anlatım biçimidir. Tanımlayıcı anlatımla birlikte kullanılır.

Memduh Sevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir.

5. Örnekleyici Anlatım: Tanımlanarak sınırları çizilen ve açıklanarak çeşitli noktaları aydınlatılan bir kavram, terim veya sorunun zihinlerde somutlaştırılması için örnekler verilen anlatım biçimidir.

Örnekleyici anlatımda, verilen örneklerle ileri sürülen düşünceler arasında açık ve kesin bir ilişki olması gerekir. Düşüncelerle uyuşmayan örnekler, yazının ikna ediciliğini ve güvenilirliğini zedeler; ayrıca düşüncenin değil örneklenen durumun tartışılmasına yol açar. Bu da düşüncenin görülmesini ve yapıcılığını engeller.

Örnekleyici anlatım, ileri sürülen düşünceyi olumlamak için kullanılır. Bu düşünceyi pekiştirir bunu yaparken de birkaç cümle ya da paragrafta gerçekleştirir. Örnekleyici anlatımın kullanıldığı cümleler, “örneğin” veya “mesela” gibi sözcüklerle başlatılabilir. Tanımlayıcı ve açıklayıcı anlatımla kurguladığımız paragrafı örnekleyici anlatımla ilerletebiliriz.

“Örneğin, günümüzde organ nakli ameliyatlarının bu kadar kolay yapılmasında İbn-i Sina'nın XII. yüzyılda yazdığı tıpla ilgili kitaplarının büyük katkısı vardır; çünkü damar naklinin yapılabileceğini ilk söyleyen ilk tıp bilginlerinden biri odur.”

6. Kanıtlayıcı Anlatım: İleri sürülen düşüncelerin bazı görüşlerle desteklendiği ve kanıtlanmaya gidildiği anlatım biçimidir. Tanımlayıcı, açıklayıcı ve örnekleyici anlatımların bir sonucu olan kanıtlayıcı anlatımda okuyucuyu inandırmak ve ikna etmek belirleyicidir.

Kanıtlayıcı anlatımın dört esası olduğu belirlenmiştir. Bunlar; ileri sürülen düşünce veya görüşün kanıtlanması, düşüncenin veya görüşün çözümlenmesi, düşünceyi veya görüşü destekleyen kanıtların düzenlenmesi ve bunlardan elde edilen sonucun özetlenmesidir.

7. Karşılaştırılmalı Anlatım: Ele alınan sorun hakkında çeşitli görüşlerin bir arada sunulduğu anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimi, farklı görüşlerin sergilenmesini sağladığı için ikna edici bir özelliğe sahiptir. Ayrıca, pek çok görüş bir arada verilmesiyle okuyucunun ufkunu genişletmesine de katkı sağlar. Farklı görüşlerin bir arada verilmesi için belli bir bilgi birikimi gerektiği açıktır.

Karşılaştırmalı anlatım, özellikle düşünce yazılarında çokça kullanılır. Karşılaştırmalı anlatımda, ele alınan konu tarihsel süreçte değerlendirilebilir. Hikâye ve romanda kullanıldığında iki kişinin veya iki yerin karşılaştırılmasına imkân verir.

ÇALIŞMA SORULARI:

1. “Gerçek veya tasarlanmış bir olayın belli bir noktadan alınıp geliştirildiği ve sonuca ulaştırıldığı anlatım biçimidir. Burada olay belirleyici bir unsurdur. Günlük hayatta bir şeyler anlatırken bizler bu anlatım biçimini kullanırız. Anlatımda olayın ilgi ve merak uyandıracak yönleri belirleyici olur.”

Yukarda tanımı yapılmış olan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kanıtlayıcı Anlatım
  - B) Betimleyici Anlatım
  - C) Öyküleyici Anlatım**
  - D) Karşılaştırmalı Anlatım
  - E) Örnekleyici Anlatım
2. Ölümüne karşı olan duyarsızlığı, pek çok yerde gözlüyoruz. Banka kuyruğunda can vermiş bir emeklinin üzerine rastgele örtülen bir gazete parçasında...Çoğuna görev savmak için gidilen ve eş dostla havadan sudan sohbet edilen cenaze törenlerinde... Her geçen yıl şehrin biraz daha uzağına sürülen mezarlıklarda... Ölüm, modern insanın göz önünden kaldırarak tamamıyla unutmaya çalıştığı devasız bir dert sanki... Hayat; görmezden gelerek, ölümühem şehirlerden hem zihinlerden kovuyor.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi ağır basmaktadır?

- A) Karşılaştırma
  - B) Tanımlama
  - C) Betimleme
  - D) Örnekleme**
  - E) Öyküleme
3. Realizm, bir estetik kavram olarak 19. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Nasıl ki romantizm klasisizme bir başkaldırı niteliğinde ise gerçekçilik yani realizm, hem klasisizme hem de romantizme bir başkaldırıdır. Amaç, sanatı klasik ve romantik akımların yapaylığından kurtarmak, çağdaşerler üretmek ve konularını öncelikle yüksek sınıflar ve temalarla ilgili değil, toplumsal sınıflar ve temalar arasından seçmektir. Realizmin gayesi, günlük yaşamın önyargısız, bilimsel bir tutumla incelenmesi ve edebi eserlerin bir bilim adamının klinik bulgularına benzer bir bakış açısıyla ortaya konmasıdır.

Yukarıdaki paragrafın anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Açıklayıcı**
- B) Betimleyici
- C) Tartışmacı
- D) Öyküleyici
- E) Karşılaştırmalı